

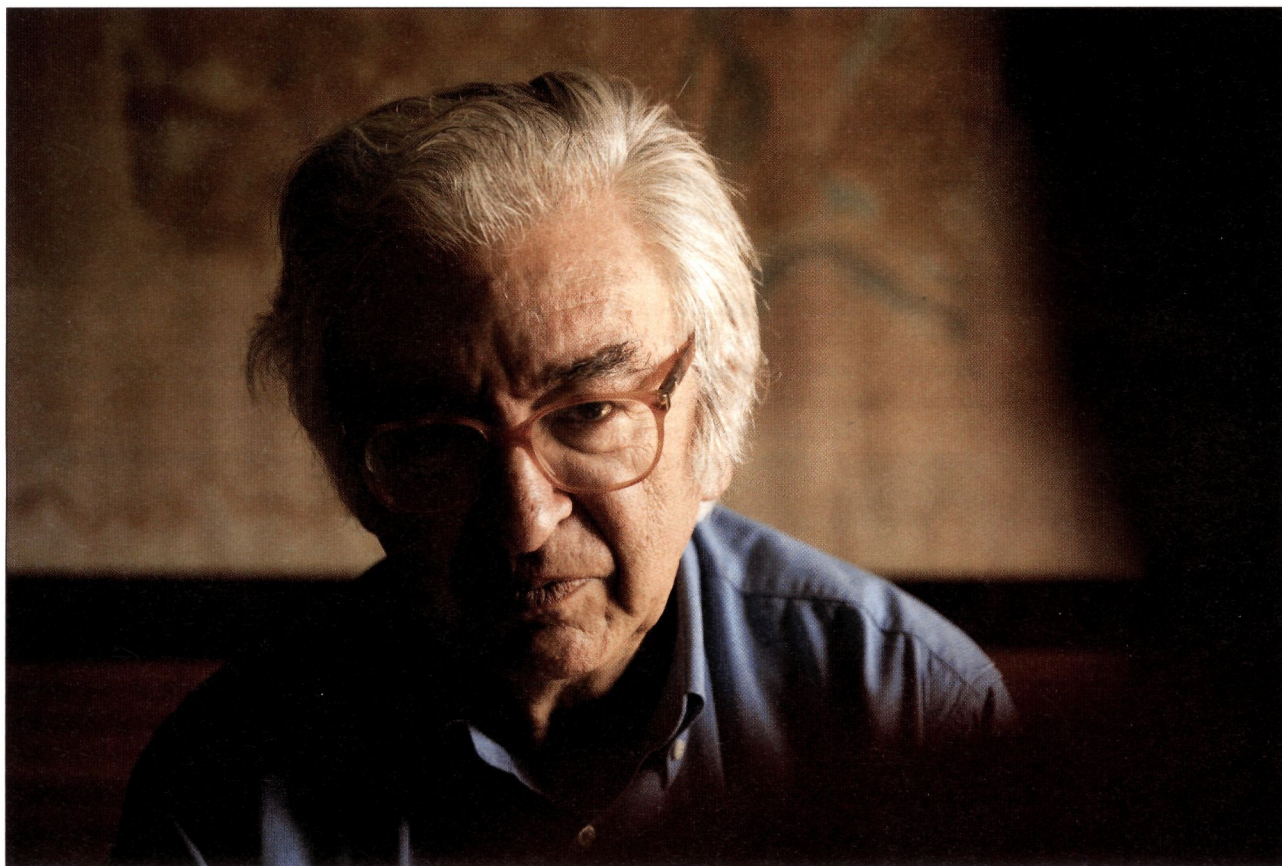
Txillardegi

Hil da herrigilea

Jose Luis Alvarez Enparantza, Txillardegi, 2012ko urtarrilaren 14an hil zen. Berarekin desagertu da Euskal Herriaren azken mende erdia ulertzeko ezinbesteko pertsona. Zenbaezinak, sailkagaitzak dira hark egindako lanak. Hil da idazlea, politikaria, pentsalaria, hizkuntzalaria. Txillardegi asko joan zaizkigu Txillardegi bakarraren azken arnasarekin.

GORKA BEREZIARTUA

DANI BLANCO

KOLPE BAT EMAN ZION MAHAIAIARI “ez dago zereginik” esan ondoren; elkarrizketa batean izandako beroaldia –mahukak bilduta ari zen, izan ere–, keinu bat besterik ez; edo zerbait gehiago, beharbada. *Txillardegi* izan den guztia ezin laburbil daiteke artikulu batean. Ez batean, ez bitan, hirutan, bostetan, zortzitan, hamahirutan... Ezin da. Osotasuna ordezkatzen duen partea bilatu behar, keinu

bat, bizitza baten sinekdokea entseatzeko. Eta mahai-kolpe horrek balio du, izan zitekeelako 2007an egoera politikoak sortzen zion ezinegonak eragindako astindua; baina keinu berdina egiten imajina zenezakeen 1958an EAJrengandik urrundu –“horrela ez dago zereginik”– eta ETA sortzen. Keinu berdina 1967an, V. biltzarraren ondoren ETA utzi zuenean. Mahaian danba,

“horrela ez dago zereginik”, Euskara Batua behar zela. Beste kolpe bat, Euskal Herrian Euskaraz, ezin zelako hizkuntz eskubideen urraketa etengabea ametitu. *Leturiaren egunkari ezketua*, ordura arteko euskal literaturaren mahai kostunbristari kolpea, ezin zelako horrela segi. “Horrela ez dago zereginik”, keinu berdina 2000.ean ere, borroka armatuari buruzko hausnarketa faltaren-

Txillardegí eskuinean, Mikel Atxagarekin hizketan, atzean Bitoriano Gandiaga dutela.

gatik Batasunatik atera eta Aralarren sorreran parte hartzen. Keinu hura, 2007ko elkarrizketa hartan, kazetariak Aralar utzi izanaz galdetu ziotenean. “Ez dago zereginik”.

Kolpea mahaian, zirt edo zart, irmo, erabakiak hartzeko beldurrik gabe, hala jardun zuen *Txillardegik* bizitza osoan. Hil da, baina haren bizitza eta lana ezinbestekoa da Euskal Herriaren azken mendeko historia politikoa, soziala eta kulturala ulertu ahal izateko.

Gerrak markatutako belaunaldi batekoa zen. 1940ko hamarkada ondo sartuta, Francoren “40 urteko bakea”-ren hastapenetan, tiro hotsek esnatzen zuten maiz Antigua auzoa, norbaiti Ondarretako kartzelan Elizaren eta Estatuaren berunezko bakea ematen ziotenean. Ez da ezinbestekoa bonbardaketaren lekuko izatea, nahikoa da 10 urterekin han preso daudenen senideak joan-etorriari ikustea, denik eta prozesio errukarrienean, Gernikako suak begietan ezin itzalita bizitzeko. Konturatzeko bonba guztiek ez dituztela eraikinak eta gorputzak suntsitzen, bizirik ateratzen direnak ere kiskaltzen dituztela, barrutik bada ere, eta mututzen, beraiena ez den hizkuntza batean hitz eginarazten.

Esnezalarekin aritzen omen zen euskaraz *Txillardegiren* ama, semearekin inoiz ez. Mahaiari kolpea, “horrela ez dago zereginik” eta bere kabuz ikasi behar 17 urterekin, amari galdezka gramatika liburu

propioa osatuz. Hori zen Euskal Herria Frankismoan, txirtxilatutako ideia bat, ahapeka esan beharrekoa, herri bat izan zenaren lekuan geratutako azken hondarrak. Zaharberritu ez, osorik berreraiki behar zen zerbait.

Lan horri eskaini dio bizitza osoa *Txillardegik*. Berpizkundeko pertsona izan da, euskal berpizkundeak behar zuten pertsona; interesatu da begien aurretik pasa zaion ia edozein gaierkin, Donostiaren historiari astronomiaraino, budismotik soziolinguistikaraino. Eta badira *Txillardegiz* seguruenik asko aipatuko ez diren aspektuak, kontrastea egiten dutelako-edo bere pertsonaia historikoren irudiak eskatzen duen sendotasun serioarekin. Musikarekin zeukan sentsibilitatea da horietako bat –Chopin eta Debussyren lanekin hasi eta jazz pieza jostarietara eramaten zuen pianoa–, animalien gaitasun errespetua beste bat, Markos Zapiainek *Txillardegí eta ziminioa* saiakeran erakutsi zuen gisan.

Idazlea, hizkuntzalaria, politikaria, pentsalaria... Etiketa guztien gaitetik, *Txillardegí* herrigilea izan da, herri ikuspegi baten alde lan egin du, esparrua zeinahi izan dela ere. Bete-betean asmatuz batzuetan –Euskara Batuaren alde egindako lana da horren lekuko–, eta denborekin iritzi aldatuz bestetan –Bernardo Atxagarekin euskal idazleen zereginaz izandako eztabaidan, kasu–. Haren lan intelektual handia

gogoratuko du historiak, baina ez da ahaztu behar *Txillardegí* ez zela idazmahaiari itsatsita egotekoa. Konprometitua zen, mugimendu berrien sorreran agente aktibo, kezkatzen zuten aferetan inplikatzeko nekerik gabea, ezta engaiatze horrek deserrira eramanez ere.

Berandu aitortu zaio *Txillardegiri* bere ekarria. Leku batzuetan, berandu bakarrik ez, gaizki ere bai, Euskaltzaindian, berbarako: hiru aldiz proposatu zuten Euskaltzain Oso izateko eta hiruretan beste norbait aukeratu zuten. Sektarismo kutsua hartu zien berak –eta beste hainbatek– akademiaren erabaki horiei: “Nire ibilbide politikoa oso ezaguna denez, ni bezalako pertsona bat ez da interesantea instituzio ofizialetan, Euskaltzaindian ere ez”. Alferrik izendatu zuten 2004an Ohorezko Euskaltzain, uko egin zion –mahaiari kolpea, “ez dago zereginik”–.

Euskal Herria aro berri batean sartzera doanean hil da *Txillardegí*, berak beste batzuekin batera hasi zuen garaia, ETArekin jarduerak zedarritutakoa, amaitu eta gutxira. Gaitza izango da datorren fasean aurretik zer gorde eta zer baztertu behar den erabakitzea, ezerk ez du berdin jarraituko, ezin du berdin jarraitu, ez politikan, ez kulturgingintzan, ez euskalgintzan. *Txillardegiren* obra eta lan guztietatik batzuk baino ez dira gogoratuko belaunaldi batzuen buruan, historiak langintza mardulenak ere azkar murtzikatu, irentsi eta metabolizatzen ditu. Horregatik, ez guke gaizki egingo lan horiek sortu zituen espiritua ere gurekin hartuko bagenu, Jose Luis Alvarez Enparantzak, *Txillardegik*, ardura kolektiboa eta autonomia pertsonala uztartuz ibili baitzuen bere bidea. Herriarekin egon zen, bere izaera galdu gabe. Kontsentsua bilatu zuen abertzaleen artean eta euskalgintzan, baina horrelakorik posible ez zenean, posizioa hartzeko beldurrik ere ez zuen eduki. Eta erakutsi zuen arauari obeditzea baino hobea dela norbere arauak egiten saiatzea, horretarako, batzuetan, mahaiari kolpe bat emanez “horrela ez dago zereginik” esan behar bada ere. ■

